

Archeologienota

Burcht Boomgaardstraat 17

Resultaten

FODIO

Turnhoutsebaan 277

B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens

Niels Geelen

Jan De Beenhouwer

COLOFON

Archeologienota Burcht Boomgaardstraat. Verslag van resultaten. Projectcode 2019C179

erkend archeoloog: Fodio OE/ERK/archeoloog/2015/0067

auteurs: Marleen Arckens, Niels Geelen, Jan De Beenhouwer

uitvoerder: Fodio, Turnhoutsebaan 277, B-2110 Wijnegem

datum: 17 mei 2019

Inhoud

1 De resultaten van het bureauonderzoek.....	4
1.1 Beschrijvend gedeelte.....	4
1.1.1 Administratieve gegevens	4
1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt	6
1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling	12
1.1.4 Werkwijze.....	13
1.2 Assessmentrapport.....	14
1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied.....	14
1.2.2 Historische situering	18
1.2.3 Archeologische situering	24
1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	26
1.2.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed	28
1.2.6 Samenvatting.....	30
Bibliografie	31
Figurenlijst.....	32
Archeologische periodes in Vlaanderen.....	33

1 De resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode		2019C179
Actoren		Marleen Arckens OE/ERK/Archeoloog/2016/00142 veldwerkleider
Locatie	Provincie	Antwerpen
	Gemeente	Zwijndrecht
	Deelgemeente	Burcht
	Site	Boomgaardstraat 17
Kadastrale gegevens		Zwijndrecht 2 AFD/Burcht, sectie A, percelen 264E, 264P, 264B, 280N3, 280E3
Oppervlakte onderzoeksgebied		7496 m2
Oppervlakte bodemingreep		7496 m2
Bounding box	punt 1 (NW)	x147927,30 y210445,70
	punt 2 (ZO)	x148093,50 y210248,40
Kadastraal percelenplan		Fig. 1
Topografische kaart		Fig. 2
Afbakening verstoorde zones		Geen verstoorde zones
Begindatum onderzoek		23 april 2019
Einddatum onderzoek		17 mei 2019

Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt

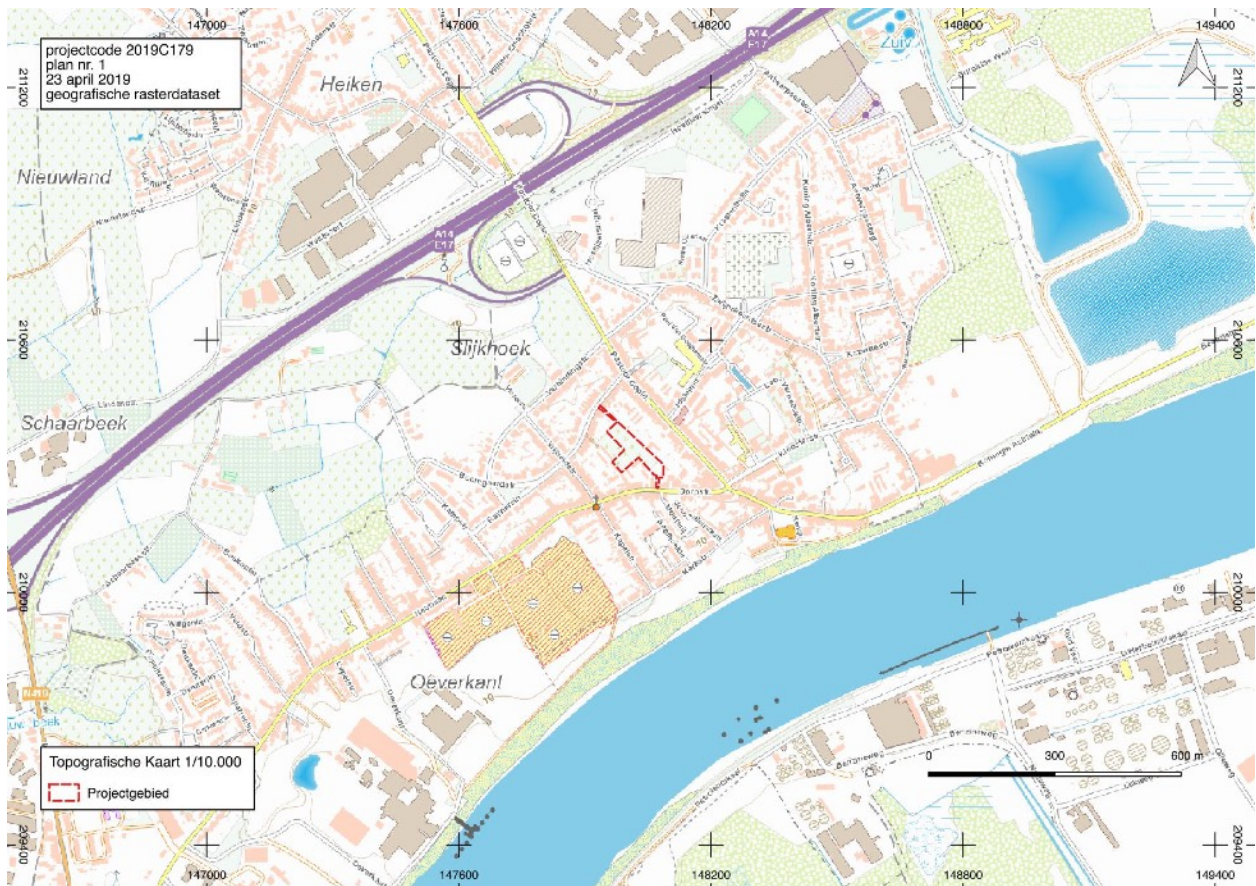

Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000. © cartoweb

1.1.2 Kader waarbinnen het onderzoek plaatsvindt

Criteria uit het Onroerenderfgoeddecreet die aanleiding geven tot het opmaken van de archeologienota

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen. De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoed- decreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerend Erfgoedbesluit van 16 mei 2014, die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016, gewijzigd op 18 juli 2017 en met terugwerkende kracht toepasbaar vanaf 1 juni 2017

Overwegend dat

- Een omgevingsvergunning vereist is en er een bodemingreep zal plaatsvinden
- Het onderzoeksgebied niet volledig gelegen is in een zone waar geen archeologie te verwachten valt
- Het onderzoeksgebied niet volledig binnen het gabarit van een bestaande lijninfrastructuur valt
- Het onderzoeksgebied niet geheel of gedeeltelijk in een beschermde archeologische site of vastgestelde archeologische zone ligt
- Het perceelsoppervlak groter is dan of gelijk is aan 3000 m²
- De bodemingreep groter is dan of gelijk is aan 1000 m²

moet een archeologienota bij de aanvraag tot omgevingsvergunning worden gevoegd.

Bestaande Toestand

Het onderzoeksgebied vormt het binnengebied tussen de Boomgaardstraat in het noordwesten, de Pastoor Coplaan in het noordoosten, de Dorpstraat in het zuiden en de Vrijheidsstraat in het zuidwesten. Het bestaat uit vijf percelen: drie grote centrale percelen met een min of meer regelmatige vorm (percelen 264P, 280N3 en 264B) en twee smalle percelen die toegang geven tot de openbare weg: perceel 264E geeft toegang tot de Boomgaardstraat 17, perceel 280E3 tot de Dorpstraat 161.

Het onderzoeksgebied is onbebouwd. De zuidwestelijke en noordwestelijke delen van het onderzoeksgebied zijn begroeid met gras en enkele struiken of kleinere bomen. Het centrale en zuidoostelijke deel is beplant met hoogstammige bomen. Perceel 264E is in gebruik als landweg die toegang geeft tot het volledig door bebouwing ingesloten onderzoeksgebied. Perceel 280E3 in het zuiden is begroeid met struiken.

Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomosaïek middenschallig winter 2018. © Geopunt

Geplande werken en bodemingrepen

Centraal op het onderzoeksgebied zullen drie appartementsgebouwen worden gebouwd.

Onder gebouwen A en B wordt een ondergrondse parkeergarage gegraven. De parkeerkelder strekt zich ook uit onder het terrein tussen de drie gebouwen. Gebouw C wordt slechts gedeeltelijk onderkelderd en wordt uitgerust met een ondergrondse toegang tot de garage. De parkeergarage bereikt een diepte van ca. 2,5 m -mV en heeft een oppervlakte van 1081 m².

Het niet onderkelderde deel van gebouw C wordt gefundeerd op plaat. Deze ingreep bedraagt minstens 70 cm -mV.

Een toegangsweg voor auto's wordt aangelegd vanaf de Boomgaardstraat en loopt ten zuidwesten van gebouw B, tussen gebouwen A en B door, om te eindigen ten noorden van gebouw C.

Ten noorden van gebouw B wordt een fiets- en wandelpad aangelegd dat de Boomgaardstraat verbindt met de Dorpsstraat. Eenzelfde pad loopt in een lus rondom gebouw A. De funderingsdiepte van al deze wegtracés bedraagt ca. 50 cm -mV.

Ten noordwesten van gebouw B en ten zuidoosten van gebouw C worden twee wadi's gegraven. De ingreep voor de aanleg van de wadi's blijft beperkt tot 50 cm -mV. Het overige deel van het terrein wordt beplant met bomen, struiken en gras.

Zijn er te behouden hoogstammige bomen ?

Multiprofessioneel Architectenbureau Guy Peeters - Johan Rijckaert
burgerlijke vennootschap met de handelsvorm van een BVBA

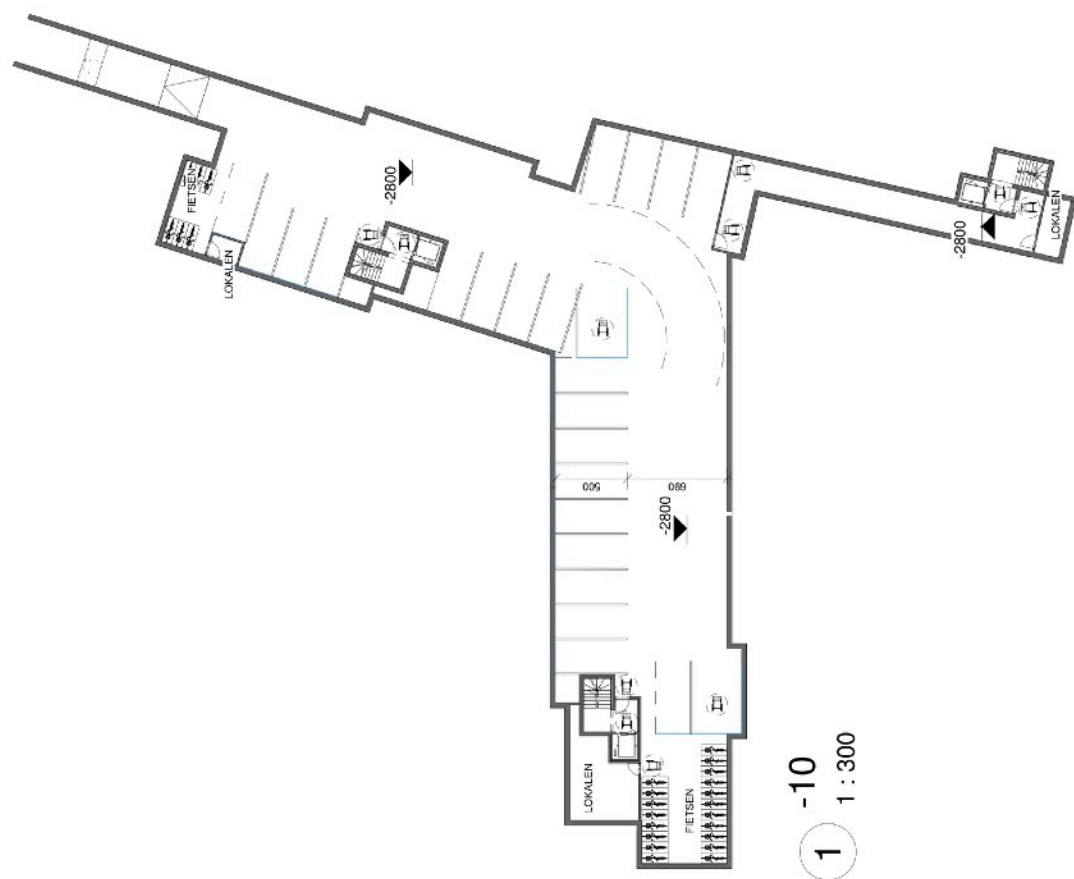
Vlaamse Kasi 7, 2000 Antwerpen - TEL 03/248.47.10 FAX 03/248.47.11
email info@sp-r.be - website www.sp-r.be - ING haven 320-0043573-90 - BTW 425.146.941 - RIPH Antwerpen

email info@sp-r.be - website www.sp-r.be - ING haven 320-0043573-90 - BTW 425.146.941 - RPR Antwerpen

Zwijndrecht -
Parkwoningen

Parkwoningen

Fig. 4 Inplantingsplan van de geplande toestand. © Multiprofessioneel Architectenbureau Guy Peeters - Johan Rijckaert

AUTOPARKEERNORMEN : 1 PF PER APPARTEMENT

1 APP. x 1 = 24 AUTOS

PARKEERPLAATSEN VOORZIEN IN PLAN = 24

FIETSENSTALPLAATSEN

FIETSENORMEN:

(1 PER APPARTEMENT (24 APPARTEMENTEN))

TOTAAL FIETSENSTALPLAATSEN= 24

TOTAAL AANWEG FIETSENSTALPLAATSEN= 24

Multiprofessioneel Architectenbureau Guy Peeters - Johan Rijckaert
 burgerlijke vennootschap met de handelsvorm van een BVBA

Vlaamse Kust 7, 2000 Antwerpen - TEL 03 245 47 10 FAX 03 245 47 11
 email info@bpe-1.be - website www.bpe-1.be - BTW 425 145 54-1 - RPR Antwerpen

Zwijndrecht - Parkwoningen

25/02/2019

Fig. 5 Plan van de ondergrondse parkeergarage. © Multiprofessioneel Architectenbureau Guy Peeters - Johan Rijckaert

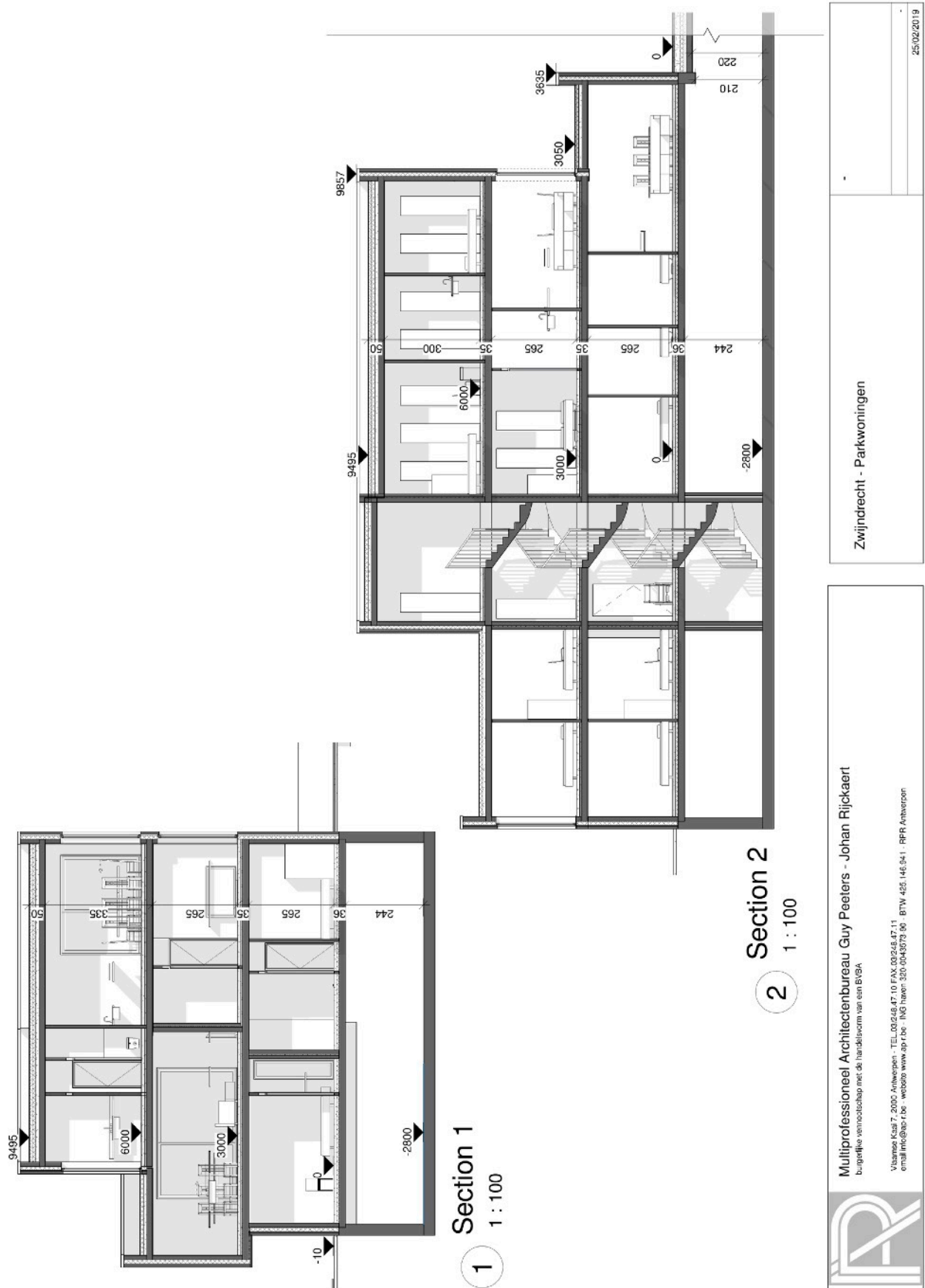

Fig. 6 Snedes. © Multiprofessioneel Architectenbureau Guy Peeters - Johan Rijckaert

1.1.3 Onderzoeksopdracht en vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringend landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van de evaluatie.

Het bureauonderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- hoe evolueerde het landschap en is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het projectgebied?
- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

1.1.4 Werkwijze

Om een beeld te schetsen van het fysisch geografisch kader werd een beroep gedaan op de topografische kaart van België in digitale versie¹, de tertiairgeologische kaart, de quartairgeologische kaart, de bodemkaart volgens Belgische classificatie², het kadastraal percelenplan³ en de luchtfoto's beschikbaar via Geopunt Vlaanderen⁴. De geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. De bodembedekkingskaart werd geraadpleegd maar niet afgebeeld omdat hij geen bijkomende informatie opleverde na consultatie van verschillende reeksen luchtfoto's. Op de bodemerosiekaart lag het onderzoeksgebied in een zone waarvoor de kaart geen informatie verschaft. De opdrachtgever leverde de inplantingsplannen en snedes van de bestaande en nieuwe toestand.

Voor de historische situering van het onderzoeksgebied werd een beroep gedaan op de Ferrariskaart (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840), de kaart van Vandermaelen (1846-1854) en de Popp-Kaart (1842-1879). Er werd gewerkt met de geografische rasterdatasets van de kaarten beschikbaar via geopunt. De historische topografische kaart van 1904 werd geconsulteerd via cartesius.

Alle gebruikte rasterdatasets werden opgehaald via Web Map Service of als tiff/jpeg/pdf beschikbaar via de geoloketten van de Federale, Vlaamse en Provinciale overheden. De verwerking van de gegevens en aanmaak van de kaarten voor de archeologienota gebeurde met QGIS 2.18 Las Palmas.

Door op de recente topografische kaart en het kadastraal percelenplan de historische gegevens te georefereren, werd de historische dimensie van het landschap in de zone van het projectgebied zo goed mogelijk gereconstrueerd. De indeling en inrichting van het landschap kregen bijzondere aandacht. Het historisch grondgebruik werd vergeleken met de huidige toestand, om de impact van eventuele verstoringen te kunnen inschatten.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal en de beschikbare cartografische bronnen geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt.

De gegevens van de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vormden de basis voor de archeologische situering van het onderzoeksgebied aan de hand van de gelokaliseerde archeologische sites en vondsten in de omgeving van het onderzoeksgebied. Via het geoportaal van Onroerend Erfgoed⁵ werden de inventaris van beschermde archeologische sites en de kaart van gebieden waar geen archeologie te verwachten valt geconsulteerd.

¹ webservice cartoweb.be van het NGI.

² <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

³ http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE.

⁴ <http://www.geopunt.be>.

⁵ <https://geo.onroerenderfgoed.be/#zoom=9&lat=6639473.15&lon=462444.02>.

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied

Geografische en topografische situering

Het onderzoeksgebied ligt ca. 330 m ten noordwesten van de kerk van Burcht, een deelgemeente van Zwijndrecht. Het is terug te vinden op de topografische kaart 1/10.000 kaartblad 15/3Z. Zwijndrecht en Burcht liggen op de linkeroever van de Schelde. Ze werden in 1923 bij de provincie Antwerpen gevoegd.

Landschappelijk behoort het onderzoeksgebied tot het uiterst noordelijke deel van de Wase Cuesta. Dat is een topografisch hoog dat in het noorden wordt begrensd door het poldergebied. De Wase Cuesta wordt gekenmerkt door een steil zuidelijk cuestafront en een zwak hellende noordelijke rug. Deze morfologie komt tot stand onder invloed het prequartaire substraat dat zwak naar het noordnoordoosten afhelt.⁶ Het reliëf van het onderzoeksgebied is vlak en heeft een hoogte van ca. 11,5 m TAW.

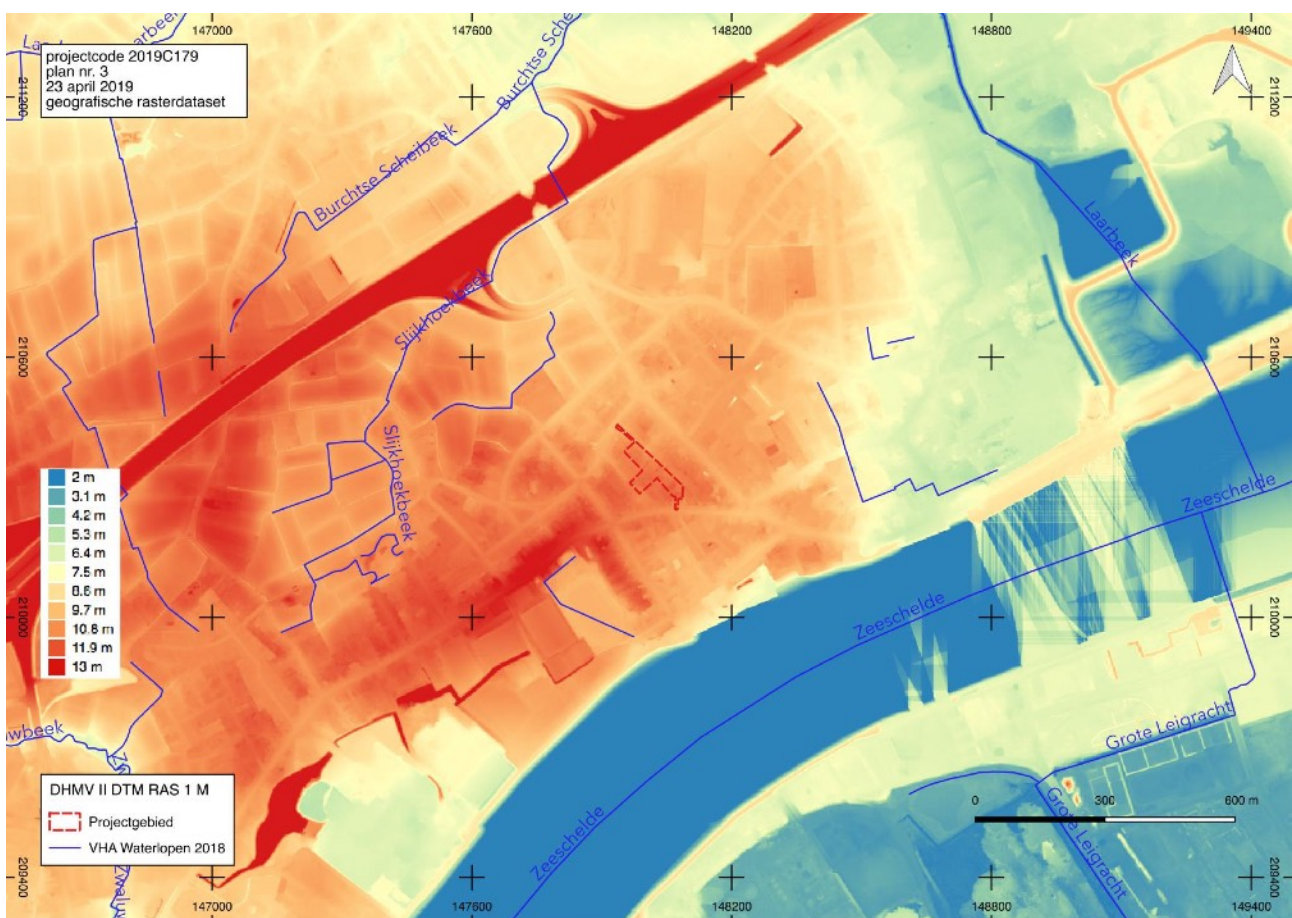

Fig. 7 Situering van het onderzoeksgebied op het digitaal hoogtemodel met in overlay de waterlopen zoals opgenomen in de Vlaamse Hydrografische Atlas 2018. © Geopunt

Hydrografisch behoort het onderzoeksgebied tot het Beneden-Scheldebekken en het stroomgebied van de Schelde. De dichtstbijzijnde waterloop is de Zeeschelde die ca. 300 m ten zuidoosten van het onderzoeksgebied stroomt. Ongeveer 600 m ten westen van het onderzoeksgebied stroomt de Slijkhoekbeek in noordelijke richting. Ca. 1,1 km ten oosten van het onderzoeksgebied stroomt de Laarbeek, op de grens van de Wase Cuesta met de polders.

⁶ Adams & Vermeire 2002.

Geologische en bodemkundige situering

Het prequartaire substraat van het onderzoeksgebied is volgens de gegevens op de tertiairgeologische kaart opgebouwd uit de Formatie van Kattendijk. Deze formatie dateert uit het plioceen (5,4 tot 1,7 miljoen jaar geleden) en bestaat uit (groen)grijs fijn zand dat glauconiethoudend en plaatselijk ook kleihoudend is.

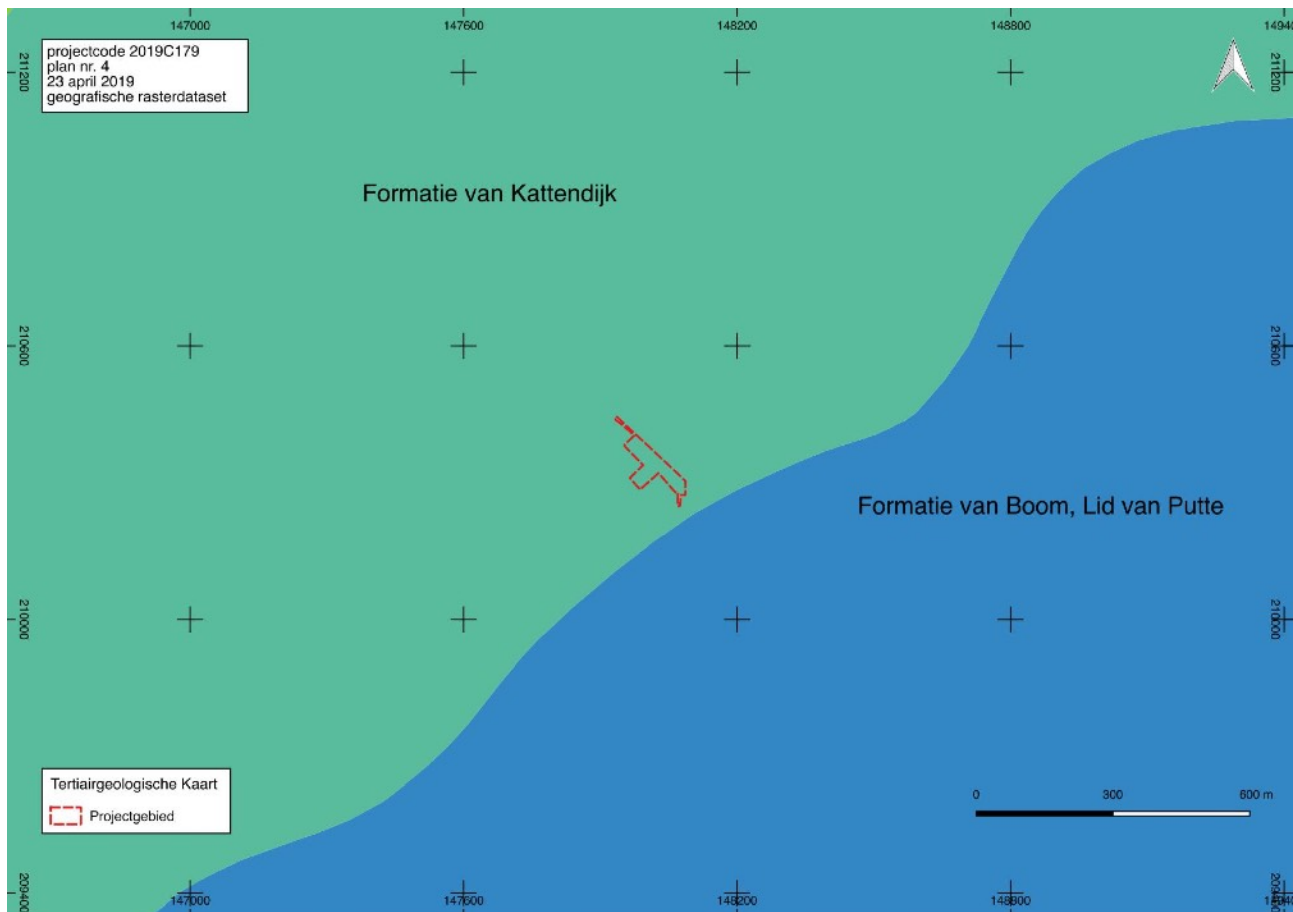

Fig. 8 Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart. © DOV

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de quartairgeologische kaart 1:200.000 in een zone die geclassificeerd wordt als profieltype 1.7. Op het prequartaire substraat werden op het einde van het weichseliaan eolische dekzanden afgezet. De dekzanden zijn van lokale oorsprong en werden afgezet door de heersende noorderwinden boven het oppervlak van het laagterras of op de hierbij aansluitende dalflanken met geringe helling. Hierboven liggen zandige hellingssedimenten die door afspoeling of massabewegingen langs zwakke hellingen verplaatst zijn. Deze sedimenten zijn typerend voor de Wase cuesta.⁸ De dekzandmantel vormt de oppervlakkige laag waarin zich de bodem heeft ontwikkeld en waarop de menselijke activiteit plaats vindt.

Ongeveer 400 m ten zuiden van het onderzoeksgebied wordt de pleistocene sequentie afgedekt door fluviatiele afzettingen van de Schelde die dateren uit het holoceen. Ca. 500 m ten oosten van het onderzoeksgebied liggen er holocene getijdenafzettingen bovenop de eveneens holocene fluviatiele afzettingen.

⁷ Bogemans 2005-2008.

⁸ Adams & Vermeire 2002.

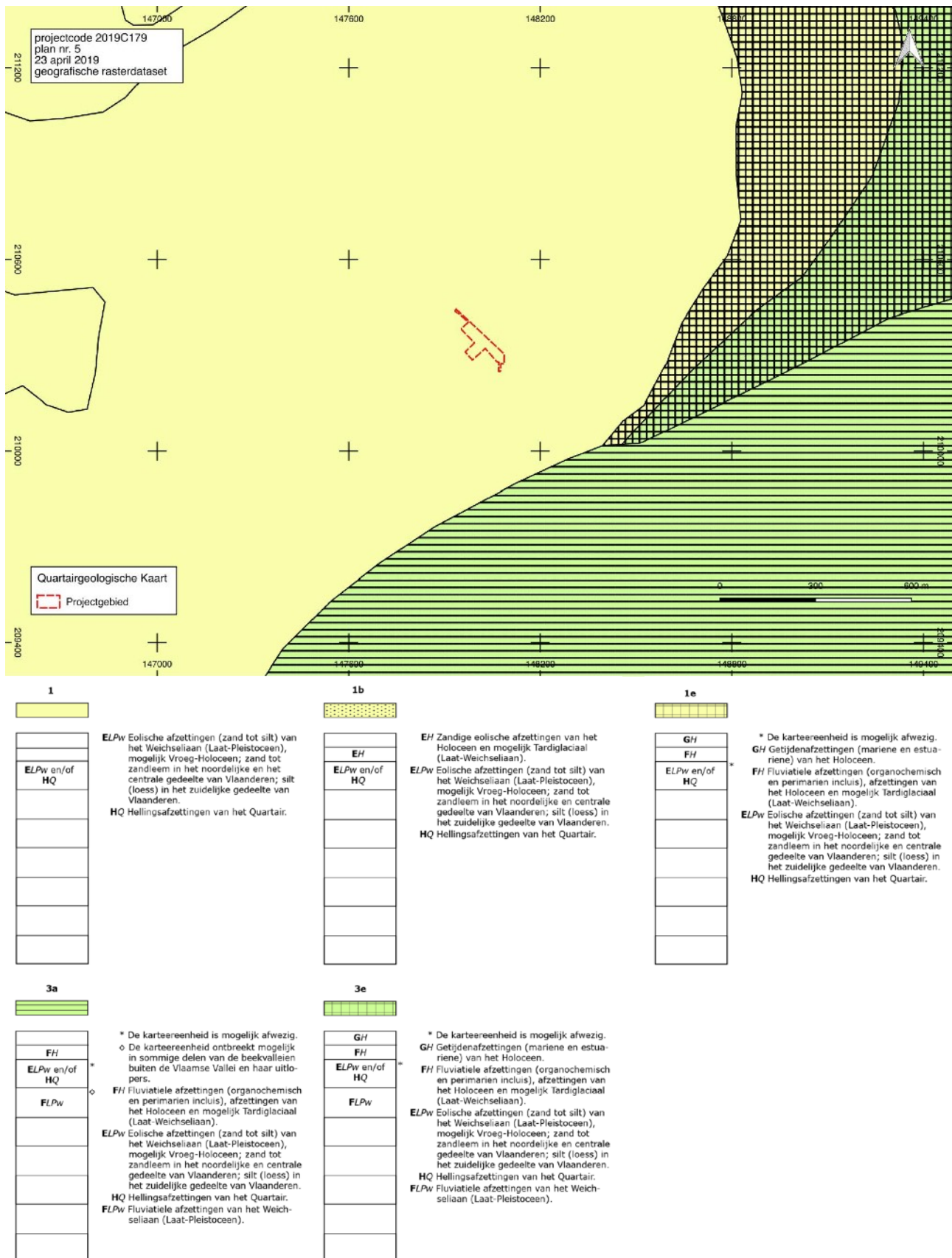

Fig. 10 Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart. © DOV

Op de bodemkaart volgens Belgische classificatie wordt het grootste deel van het onderzoeksgebied geclassificeerd als bodemtype Zbm. De uiterste noordwestelijke en zuidoostelijke zones worden geclassificeerd als bebouwde zone (OB).

Bodemtype Zbm is een droge, niet gleyige (b) zandbodem (Z) met een dikke antropogene humus A horizont (m). De humeuze A horizont van deze plaggenbodems is minstens 60 cm dik. Onder de Ap wordt meestal een bedolven verbrokkelde Podzol B aangetroffen. Roestverschijnselen beginnen tussen 80 en 120 cm. De bodems hebben dikwijls watergebrek ondanks de dikke humeuze bovengrond. Dergelijke zandgronden zijn matig tot weinig geschikt voor teelten als rogge en aardappelen.⁹

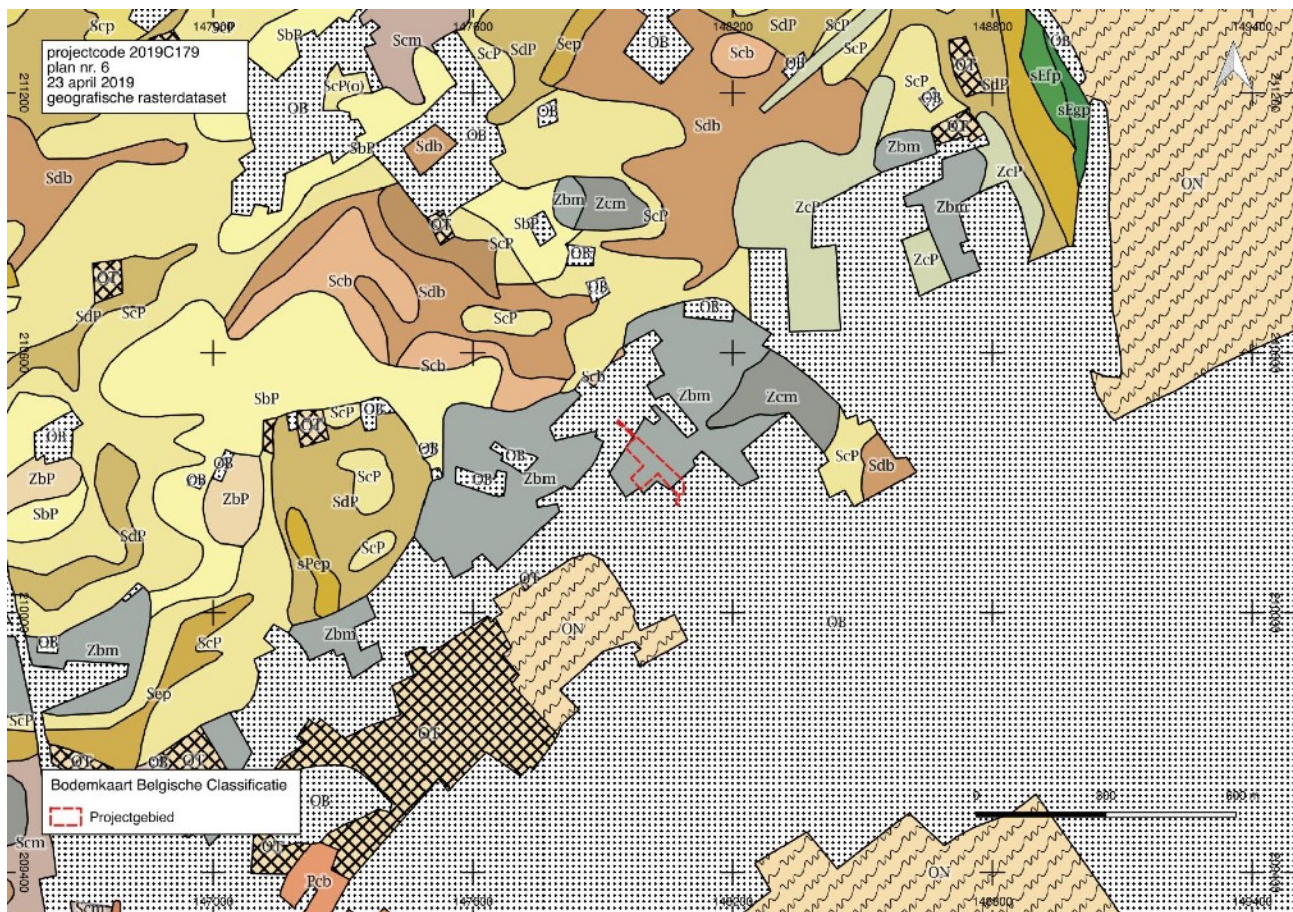

Fig. 9 Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie. © DOV

⁹ Van Ranst & Sys 2000; Databank Ondergrond Vlaanderen.

1.2.2 Historische situering

Inleiding¹⁰

In de 7de eeuw wordt reeds een nederzetting vermeld, de eerste kerk van Burcht zou gebouwd zijn in 910. De heerlijkheid Burcht was één van de zes apanagedorpen van het Land van Waas. Een apanage werd in leen gegeven aan een niet regerend lid van het vorstenhuis om in diens onderhoud te voorzien. Burcht werd samen met Zwijndrecht in leen gehouden door de graaf van Vlaanderen. Tot 1667 bleef Burcht verenigd met Zwijndrecht onder dezelfde heer. In dat jaar verdeelde ridder Jacomo Carena zijn bezittingen en kwam Burcht in handen van Ignatius Carena. In het midden van de 17de eeuw kwam de heerlijkheid in handen van de familie Colen en daarna door erfenis tot op het einde van het Ancien Régime in het bezit van de familie de Neuf. Op kerkelijk vlak hoorde de Sint-Martinusparochie bij het bisdom Doornik, na 1559 bij het nieuwe bisdom Gent.

Burcht werd meermaal getroffen door oorlogen. Onder meer in 1305 door de troepen van Willem van Avesnes, graaf van Holland en in 1452 door de oorlogen van de Bourgondische hertogen. Tijdens de godsdiensttroebelen was Burcht vanaf 1576-77 in handen van de geuzen. Het werd in 1583 heroverd door de Spanjaarden en als strategisch punt bij het beleg van Antwerpen versterkt door de hertog van Parma.

Burcht werd ook meermaals overspoeld door de Schelde. Aanvankelijk bestond de kaai uit houten palen en planken. Na de grote dijkbreuk van 1925 werd in 1929-30 een betonnen muur aangelegd van 6,5 meter, die in 1949 met 1 meter verhoogd werd. Het voornaamste bestaansmiddel van de bevolking was lange tijd de landbouw. Sinds het begin van de 19de eeuw is Burcht uitgegroeid tot een sterk geïndustrialiseerde gemeente.

Cartografische bronnen

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, in 1771-1778 opgemaakt in opdracht van graaf de Ferraris, geeft ons een duidelijk beeld van de inrichting van het landschap op het einde van de 18de eeuw. Het onderzoeksgebied ligt in het landbouwgebied ten westen van Burcht, ca. 370 m ten noordwesten van de dorpskern. Burcht is een straatdorp aan de oever van de Schelde en bestaat uit een kerk met omliggend kerkhof en een twintigtal gebouwen. Het onderzoeksgebied grenst in het noordwesten aan een weg die qua ligging en oriëntatie overeen komt met de huidige Boomgaardstraat. In het zuiden grenst het aan de huidige Dorpstraat. De structuur van het wegennet rondom het onderzoeksgebied is al vergelijkbaar met de huidige situatie. Ongeveer 60 m ten zuiden van het onderzoeksgebied, aan de overzijde van de Dorpstraat, staan een zestal gebouwen. Ca. 350 m ten zuiden van het onderzoeksgebied wordt een bosje met waterplassen aangeduid als redoute. Mogelijk lag hier een verdedigingswerk dat op het einde van de 18de eeuw reeds verdwenen was. Ongeveer 1170 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied ligt de woonkern Het Heyken. Dit dorp, dat tegenwoordig een gehucht van Zwijndrecht is, is ongeveer even groot als Burcht. Ca. 1 km ten oosten van het onderzoeksgebied ligt de Grooten Weel, een waterplas ontstaan na een dijkdoorbraak. Ten oosten van de Grote Weel werden de lager gelegen gronden aan de voet van de Wase Cuesta gekarteerd als de polder van Zwijndrecht.

Op de Vandermaelenkaart (1846-1854) is een erg vergelijkbaar beeld te zien. De bebouwing grenzend aan de Dorpstraat is toegenomen. Ook op het onderzoeksgebied staat aan de zijde van Dorpstraat een

¹⁰ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Burcht [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120717> (geraadpleegd op 24 april 2019).

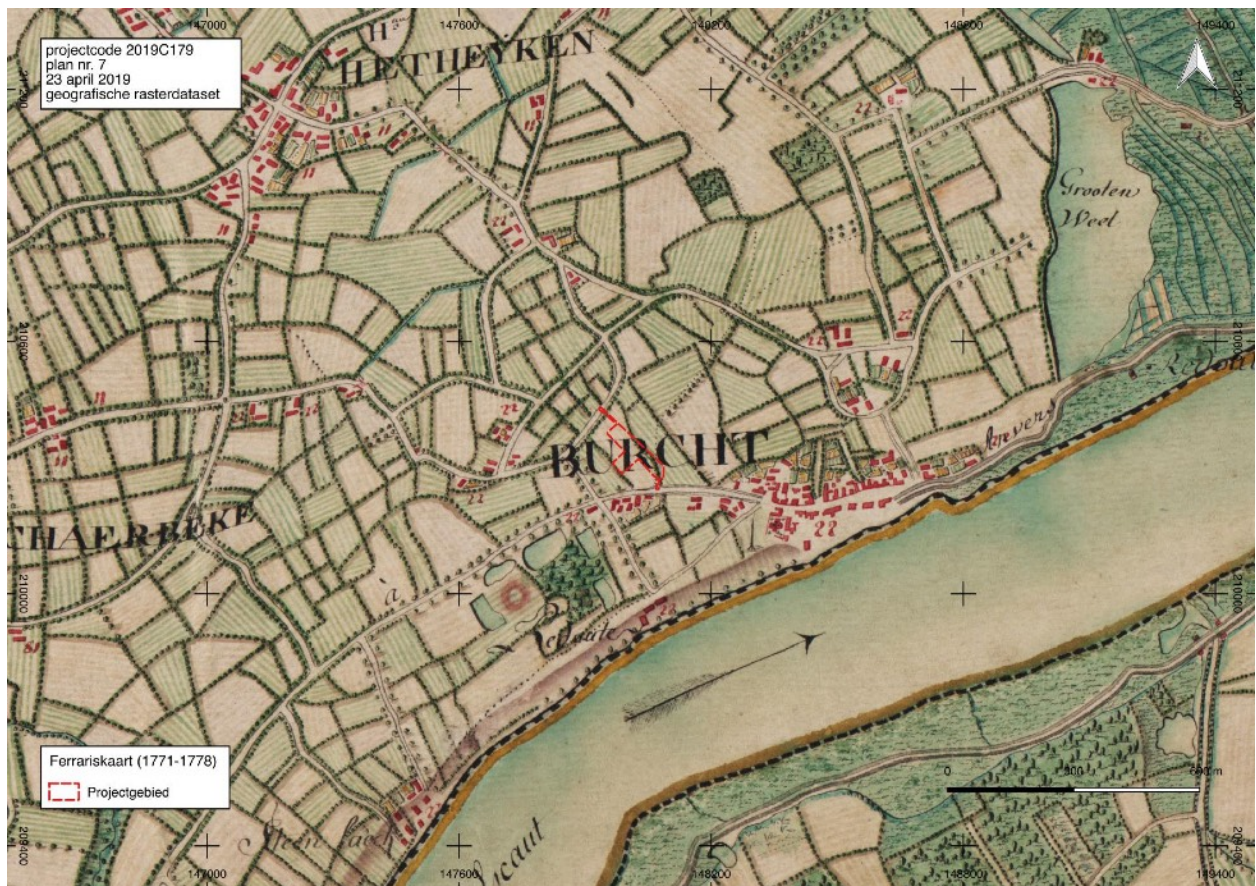

Fig. 11 Situering van het onderzoeksgebied op de Ferrariskaart (1771-1778). © Geopunt

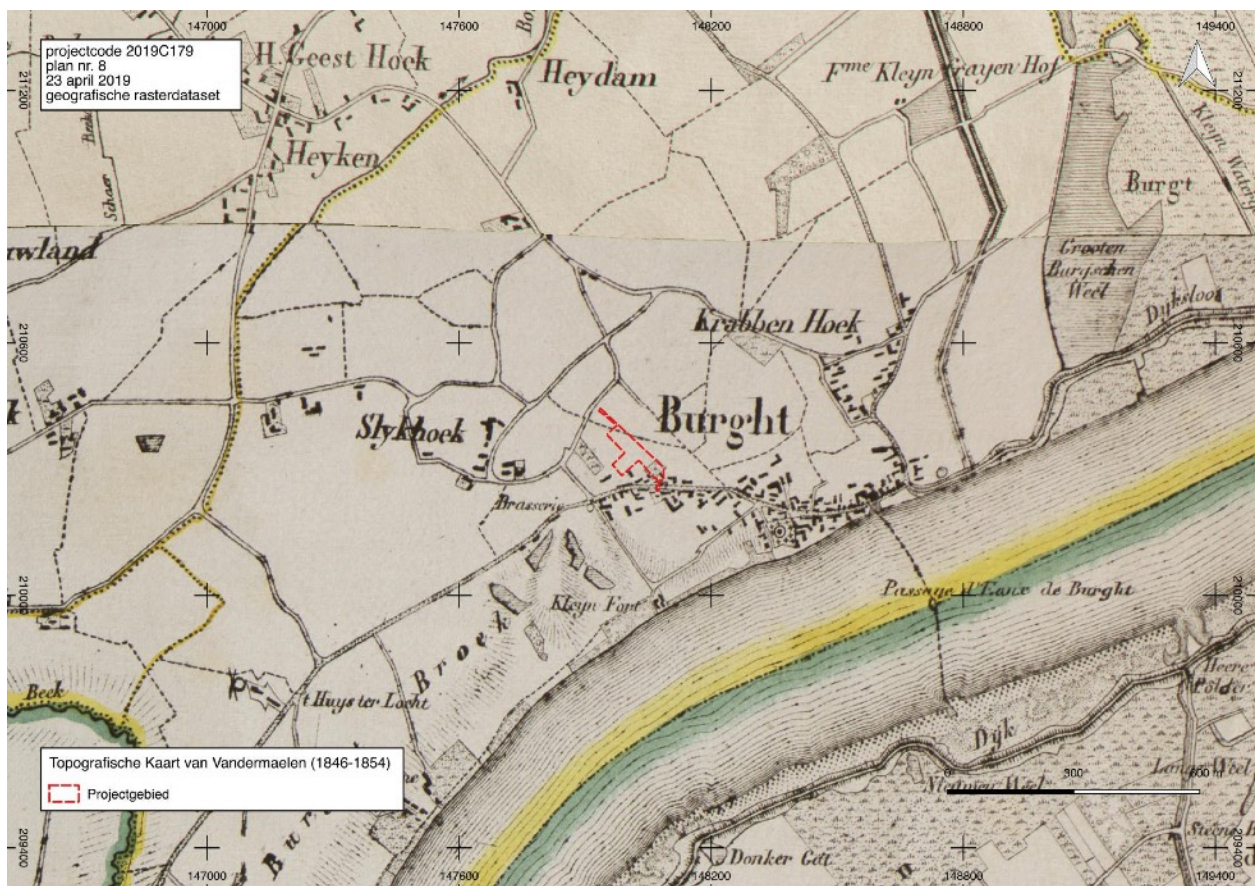

Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854). © Geopunt

gebouw. Daarachter is een deel van het onderzoeksgebied in gebruik als weide. Ten noorden van het grasland is het onderzoeksgebied in gebruik als akkerland. Over het noordwestelijke deel van het onderzoeksgebied loopt een landweg die de Boomgaardstraat verbindt met de huidige Pastoor Coplaan. Op het kruispunt tussen de Dorpstraat en de Vrijheidstraat staat een kapel. Twee kleine woonkernen, die ook reeds afgebeeld stonden op de Ferrariskaart, hebben op de kaart van Vandermaelen een naamsaanduiding gekregen: Slykhoek (300 m naar het westen) en Krabbenhoek (500 m naar het noordoosten). Ongeveer 1030 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied werd een windmolen gebouwd. Deze molen bij 't Huis ter Locht werd gebouwd in 1783 en gesloopt in 1919.¹¹

Het beeld op de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840) is quasi identiek aan het beeld op de Popp-Kaart (1842-1879). Beide kaarten geven ons een gedetailleerder zicht op de situatie zoals die is afgebeeld op de Vandermaelenkaart. De zuidelijke uitloper van het onderzoeksgebied richting de Dorpstraat loopt door een gebouw dat met zijn lange zijde aan de Dorpsstraat grenst. De vier wegen rond het onderzoeksgebied worden op de Atlas der Buurtwegen als volgt aangeduid: chemin nr. 9 (Dorpstraat), chemin nr. 4 (Vrijheidstraat), chemin nr. 6 (Boomgaardstraat) en sentier nr. 18 (Pastoor Coplaan). De thans verdwenen landweg die over het noordwestelijke deel van het onderzoeksgebied loopt wordt aangeduid als sentier nr. 19.

Op de topografische kaart van 1904 is de omgeving van het onderzoeksgebied slechts minimaal veranderd. Ca. 750 m ten oosten van het onderzoeksgebied werd een linoleumfabriek gebouwd. Een ander groot industrieel complex werd opgetrokken ca. 750 m ten zuidwesten van het onderzoeksgebied. Het gebouw dat in het zuiden van het onderzoeksgebied aan de Boomgaardstraat grensde is gesloopt. De landweg die over het noordwestelijke deel liep is eveneens verdwenen.

Op de luchtfoto van 1971 worden de vier wegen rondom het onderzoeksgebied gekenmerkt door een intensieve lintbebouwing. Het onderzoeksgebied zelf is in gebruik als akker of weiland. Op de luchtfoto van 2003 is te zien dat er bomen staan in het centrale en zuidoostelijke deel van het onderzoeksgebied. De luchtfoto van 2011 toont de huidige situatie waarbij grote delen van het gebied begroeid zijn met bomen en struiken.

¹¹ <http://www.molenechos.org/verdwenen/molen.php?AdvSearch=2901>

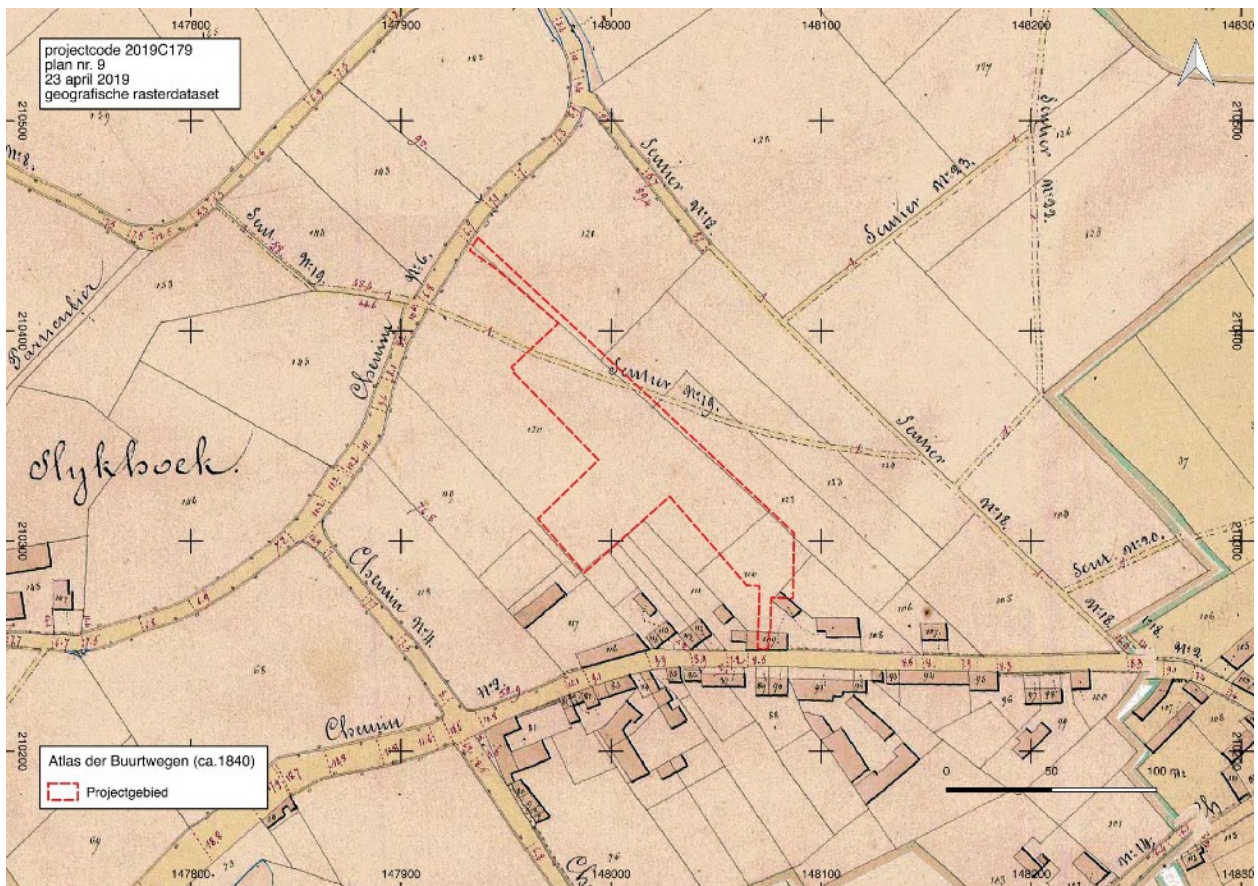

Fig. 13 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). © Geopunt

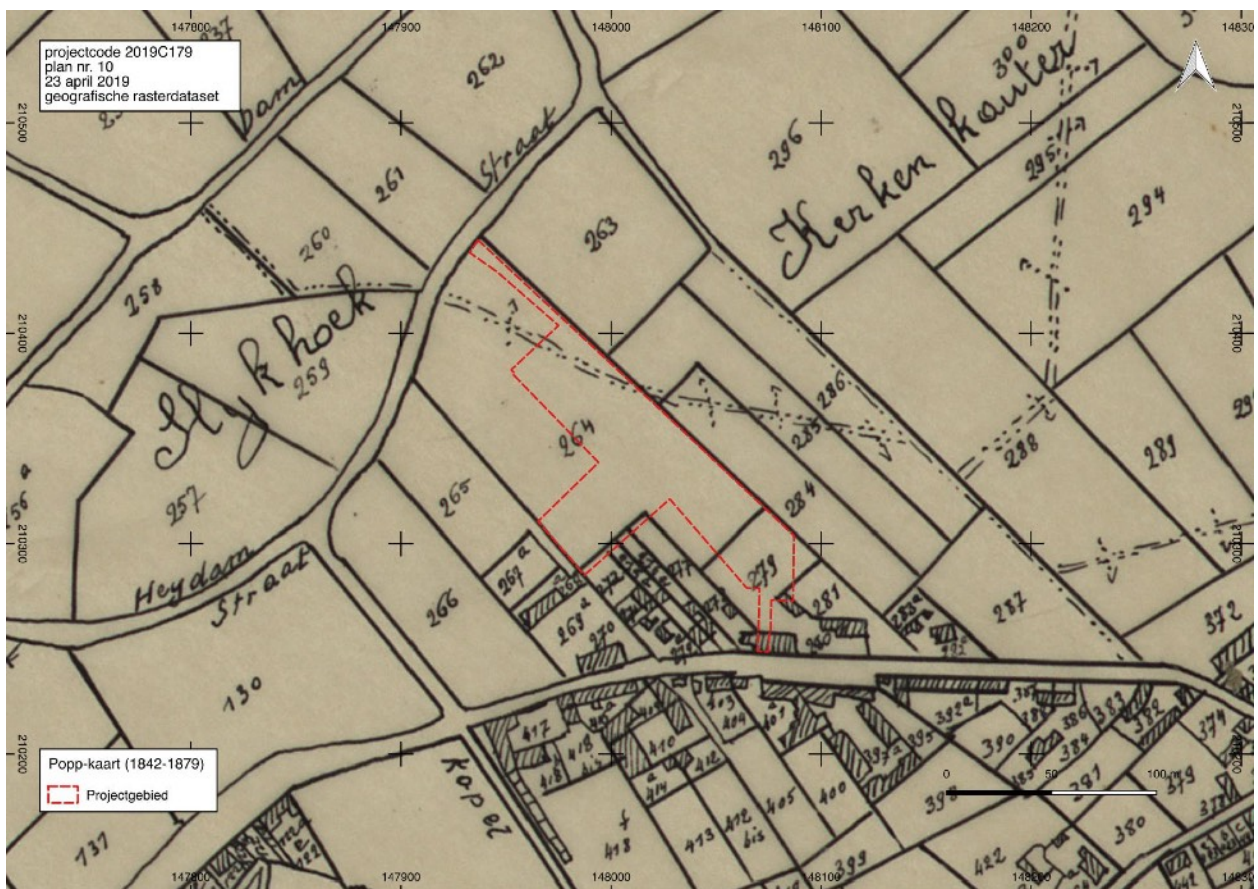

Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de Popp-Kaart (1842-1879). © Geopunt

Fig. 15 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1904. © Cartesius

Fig. 16 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomosaïek kleinschalig zomer 1971. © Geopunt

Fig. 17 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomosaïek middenschallig winter 2000-2003. © Geopunt

Fig. 18 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomosaïek middenschallig winter 2008-2011. © Geopunt

1.2.3 Archeologische situering

Het onderzoeksgebied is niet opgenomen in een vastgestelde of afgebakende archeologische zone en behoort ook niet tot de gebieden waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.

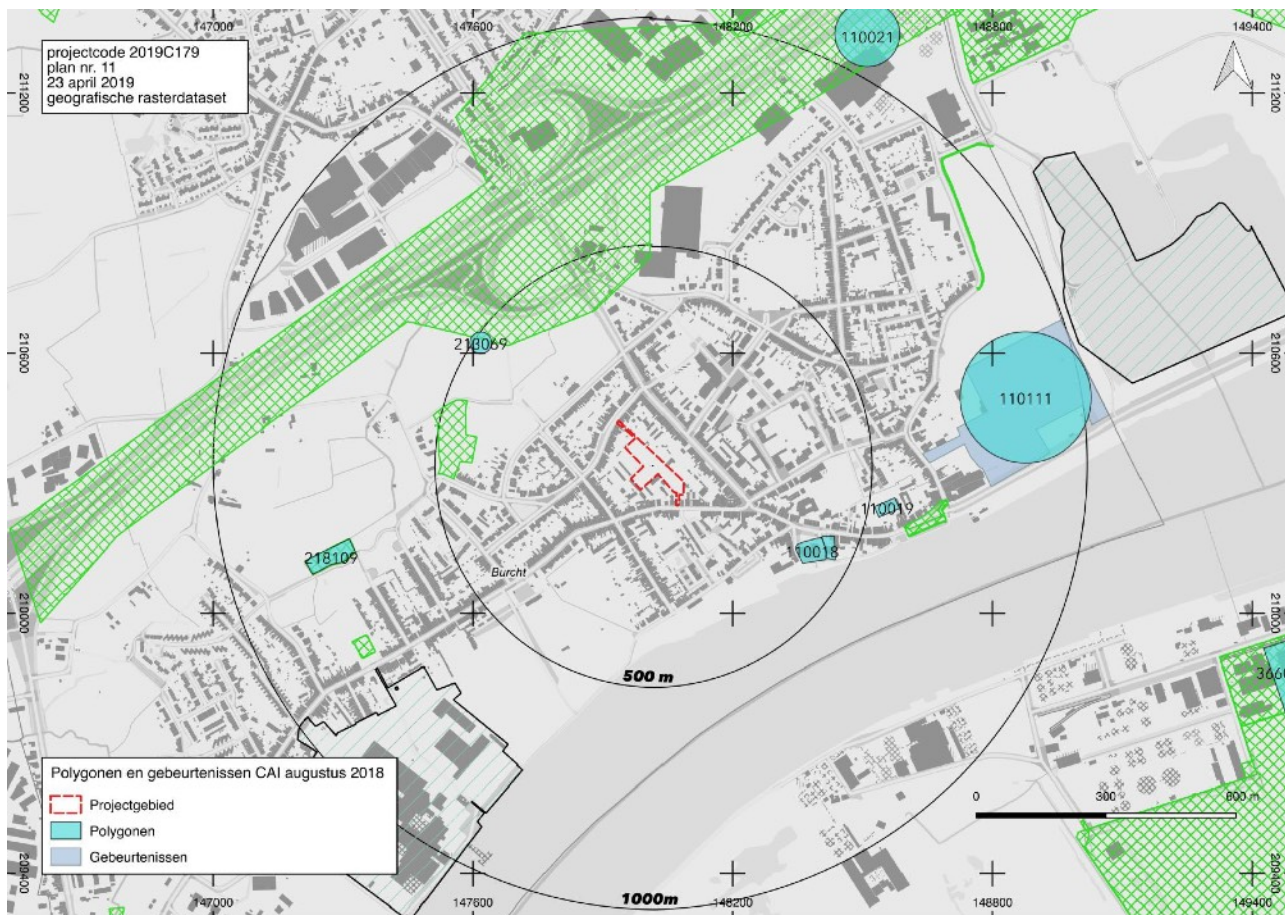

Fig. 19 Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de polygonen van de CAI toestand augustus 2018 in overlay op het GRB met aanduiding van archeologienota's (groen gerasterd) en gebieden geen archeologie (zwart omrand - turkoois gearceerd). © cai.erfgoed.net & Geopunt

In de Centrale Archeologische Inventaris¹² zijn er binnen een straal van 500 m drie vindplaatsen opgenomen, twee ten zuidoosten ter hoogte van de dorpskern van Burcht en één ten noordwesten:

- CAI ID 110018: de Sint-Martinuskerk van Burcht werd gesticht rond 910. Het koor dateert uit de 15de eeuw. De kerk werd in 1899-1904 volledig herbouwd.¹³
- CAI ID 150593: de pastorie van de parochie van Burcht stond tot de 17de eeuw aan de Dorpsstraat.¹⁴
- CAI ID 213069: via metaaldetectie werd aan de Visserstraat in Zwijndrecht een fragment van een bronzen kokerbijl gevonden.¹⁵

¹² De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen. De aan- of afwezigheid van archeologische sporen dient met verder archeologisch onderzoek vastgesteld te worden.

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 110018 Zwijndrecht *Sint-Martinuskerk* (geraadpleegd op 25 april 2019). Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Parochiekerk Sint-Martinus [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14741> (geraadpleegd op 25 april 2019).

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 150593 Zwijndrecht *Dorpsstraat I* (geraadpleegd op 25 april 2019).

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 213069 Zwijndrecht *Visserstraat* (geraadpleegd op 25 april 2019).

Op grotere afstand, tussen 500 en 1000 m zijn er drie vindplaatsen opgenomen, vanaf het noorden in wijzerzin:

- CAI ID 110111: in de 16de eeuw lag hier een Spaans fort, Fort Royal.¹⁶
- CAI ID 110019: de locatie van de pastorie nadat deze in de 17de eeuw werd verplaatst. Het huidige gebouw dateert grotendeels uit de 18de eeuw.¹⁷
- CAI ID 218109: in 2017 kwamen tijdens een proefsleuvenonderzoek ter hoogte van de Boskouter landbouwsporen uit de nieuwe tijd aan het licht, evenals een zespalige spieker die niet gedateerd kon worden.¹⁸

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 110111 Zwijndrecht *Fort Royal* (geraadpleegd op 25 april 2019).

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 110019 Zwijndrecht *Kaaiplein 29* (geraadpleegd op 25 april 2019).
Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Pastorie van de Sint-Martinusparochie [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/14738> (geraadpleegd op 25 april 2019).

¹⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 218109 Zwijndrecht *Zwijndrecht plangebied Hondenzone* (geraadpleegd op 25 april 2019).

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?

Het onderzoeksgebied ligt in een gunstige topografische positie op de, ten opzichte van de nabijgelegen polders, hoger gelegen gronden van de Wase Cuesta, ca. 300 m ten westen van de Schelde. De ouderdom van Burcht, gesticht in de 7de eeuw, getuigt van deze gunstige positie.

Ongeveer 600 m ten westen van het onderzoeksgebied stroomt de Slijkhoekbeek in noordelijke richting. De dichtstbijzijnde fluviatiele afzettingen van de Schelde die dateren uit het holoceen, bevinden zich ca. 400 m ten zuiden van het onderzoeksgebied.

De bodem van het onderzoeksgebied werd geclassificeerd als een droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont. Het plaggendek is minstens 60 cm dik. Hieronder ligt vaak een verbrokkelde podzol B. De bodem vertoont invloed van de mens door landbouwpraktijken waarbij plaggen uit de heide vermengd met mest uit de potstal werden aangevoerd om de vruchtbaarheid van de grond te verbeteren. De aanwezigheid van een plaggendek kan ervoor gezorgd hebben dat eventueel oudere sporen en sites buiten het bereik van de ploeg bewaard bleven onder het dik pakket vruchtbare grond. De bewaring van oudere sporen is afhankelijk van de mate waarin het begraven profiel werd opgenomen in de ploeglaag.

Het onderzoeksgebied ligt ca. 330 m ten noordwesten van de historische kern van Burcht. In de CAI zijn de locaties van de kerk, de verdwenen pastorie en de huidige pastorijsite opgenomen. Ca. 500 m ten noordwesten van het terrein werd via metaaldetectie een fragment van een bronzen kokerbijl gevonden. Ten westen van het onderzoeksgebied is de locatie van een verdwenen Spaans fort uit de 16de eeuw gekend. Ook werd er ca. 670 m ten westen van het onderzoeksgebied een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij landbouwsporen uit de nieuwe tijd en een ongedateerde zespallige spieker werden geregistreerd.

Hoe evolueerde het landschap en is er een evolutie in het grondgebruik ter hoogte van het onderzoeksgebied?

De omgeving van het onderzoeksgebied is lange tijd ongewijzigd gebleven. Op het einde van de 18de eeuw werd Burcht omringd door een landbouwgebied met daarin kleine gehuchten en concentraties van hoeven. De hoofdstructuur van het huidige wegennet is reeds herkenbaar op de Ferrariskaart. In de 19de eeuw nam de bebouwing langzaam toe, maar het algemene beeld van de landschapsinrichting bleef hetzelfde tot het midden van de 20ste eeuw. Vanaf deze periode namen de bebouwing en de industrie explosief toe.

Het onderzoeksgebied was op het einde van de 18de eeuw in gebruik als akkerland. In de eerste helft van de 19de eeuw werd de zuidelijke uitloper van het onderzoeksgebied richting de Dorpstraat bebouwd. Op de topografische kaart van 1904 is deze bebouwing reeds verdwenen. De functie van de rest van het onderzoeksgebied is quasi ongewijzigd gebleven sinds het einde van de 18de eeuw. In de jaren 1970 was het nog in gebruik als akkerland/weiland. Sinds de jaren 2000 is de begroeiing met hoogstammige bomen vooral op de zuidelijke helft van het onderzoeksgebied sterk toegenomen.

Wat is de impact van de geplande werken ?

Binnen het onderzoeksgebied zullen drie appartementsgebouwen worden gebouwd. Onder gebouwen A en B en onder de ruimte tussen de drie bouwblokken wordt een ondergrondse parkeerkelder gegraven. De parkeergarage bereikt een diepte van ca. 2,5 m onder het maaiveld en heeft een oppervlakte van 1081 m². Het niet onderkelderde deel van gebouw C wordt gefundeerd op plaat. Deze bodemingreep bereikt minstens 70 cm -mV.

Over het terrein worden nieuwe fiets- en voetpaden en een autoweg aangelegd. Ten noordwesten van gebouw B en ten zuidoosten van gebouw C worden twee wadi's gegraven. De funderingsdiepte van al deze bodemingrepen bedraagt ca. 50 cm -mV. Het overige deel van het terrein wordt beplant met bomen, struiken en gras.

Binnen het volledige onderzoeksgebied met een oppervlakte van 7496 m² zijn bodemingrepen gepland met een diepte die het archeologisch relevant niveau kan bereiken.

Fig. 20 Syntheseplan: situering van de geplande bodemingrepen tussen 50 cm en 2.5 m -mV in overlay op het GRB. © Geopunt

1.2.5 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

voor steentijd artefactensites(paleolithicum - mesolithicum)

In de steentijd voedde de mens zich voornamelijk door middel van jacht, visvangst en het verzamelen van voedsel. Deze 'jager-verzamelaars' verbleven in tijdelijke kampementen. Het zijn vooral achtergebleven werktuigen in vuursteen die verwijzen naar een dergelijke verblijfplaats. Uit verschillende studies is gebleken dat veel van de gekende vindplaatsen van werktuigen uit het paleolithicum, mesolithicum en vroeg-neolithicum voorkomen op de overgang van hoge/droge gronden naar lage/natte zones. Dit noemt men een landschappelijke gradiënt. Het verband tussen het aantreffen van steentijd artefactensites en een gradiënt is sterker naarmate sterker naarmate de overgang abrupter is, bijvoorbeeld aan de randen van beekdalen. Kampementen van jager-verzamelaars kunnen verwacht worden in een zone vanaf de gradiënt tot ca. 200 m in het droge deel. Een verklaring hiervoor is te vinden in het feit dat landschappelijke gradiënten op korte afstand van elkaar een grote verscheidenheid aan voedselbronnen en grondstoffen verschaffen en de aanwezigheid van drinkwater garanderen. Rivier- en beekdalen zijn daarenboven markante en goed herkenbare landschapselementen in een door bos gedomineerde landschap. Dalen vormden in het laat-paleolithicum en het mesolithicum belangrijke transportroutes.¹⁹

Er bevinden zich geen natuurlijke waterlopen binnen een straal van 200 m rond het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied ligt ook niet in een gradiëntzone. De dichtstbijzijnde overgang van droge naar natte gronden situeert zich op iets meer dan 200 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied. De dichtstbijzijnde fluviale afzettingen uit het holoceen liggen ca. 400 m ten zuiden van het onderzoeksgebied.

Binnen het onderzoeksgebied is een plaggenbodem aanwezig. Dat wijst op langdurig gebruik voor landbouw. Vindplaatsen van jager-verzamelaars zijn te herkennen aan de hand van de vondstspreading van vuurstenen werktuigen of afval van de productie ervan, achtergelaten op het toenmalig loopvlak. De archeologische informatiewaarde van dergelijke vindplaatsen is erg afhankelijk van de intacte bewaring van de vondstlagen. Wanneer de vondstspreading door ploegen verstoord werd, verdwijnt ook de informatiewaarde over de interne structuur van de vindplaatsen.

Het potentieel van het onderzoeksgebied voor het aantreffen van intacte prehistorische artefactensites wordt als laag ingeschat.

voor protohistorische en historische sites (neolithicum - nieuwe tijd)

Het grondwaterregime, de natuurlijke vruchtbaarheid en de bewerkbaarheid van de bodem bepalen mee de keuze van inplantingsplaatsen voor permanente bewoning vanaf het neolithicum. Vindplaatsen van landbouwers worden gekenmerkt door grondsporen, zoals paalkuilen, haardkuilen, afvalkuilen, waterputten en graven. De informatiewaarde van deze vindplaatsen wordt bepaald door hun ingegraven sporen. Door ploegen zullen ondiepe sporen verdwijnen, diepere sporen zullen bewaard gebleven zijn. De eventuele bewaring onder de antropogene humuslaag van oudere sites en grondsporen is afhankelijk van de mate waarin het oude loopvlak is opgenomen in de oudste akkerlagen.

Het onderzoeksgebied ligt in een zone met topografisch en bodemkundig gunstige eigenschappen voor de aanwezigheid en bewaring van sporensites.

De sequentie van historische cartografische bronnen van het derde kwart van de 18de eeuw tot het midden van de 20ste eeuw en de luchtfotomozaiëken sinds de jaren 1970 maken duidelijk dat het t

¹⁹ Verhoeven et al. 2010.

onderzoeksgebied in deze periode nooit werd bebouwd en in gebruik was voor landbouw. Sporen van bewoning in de nieuwe tijd en nieuwste tijd worden niet verwacht. Enkel in de uiterste zuiden van het onderzoeksgebied, grenzend aan de Dorpstraat, was er bebouwing aanwezig van de eerste helft van de 19de eeuw tot het begin van de 20ste eeuw.

Op basis van de topografische ligging, de bodemgesteldheid en het historisch landschapsgebruik bestaat de kans op het aantreffen van archeologisch erfgoed dat dateert van het neolithicum tot de middeleeuwen.

1.2.6 Samenvatting

Het onderzoeksgebied vormt het binnengebied tussen de Boomgaardstraat, de Pastoor Coplaan, de Dorpstraat en de Vrijheidsstraat in Burcht, een deelgemeente van Zwijndrecht. Het heeft een oppervlakte van 7496 m². Binnen het onderzoeksgebied zullen drie appartementsgebouwen worden gebouwd. Onder gebouwen A en B en onder de ruimte tussen de drie bouwblokken wordt een parkeerkelder gegraven. De parkeergarage bereikt een diepte van ca. 2,5 m onder het maaiveld en heeft een oppervlakte van 1081 m². Het niet onderkelderde deel van gebouw C wordt gefundeerd op plaat. Deze bodemingreep bereikt minstens 70 cm -mV. Over het terrein worden nieuwe fiets- en voetpaden en een autoweg aangelegd. Ten noordwesten van gebouw B en ten zuidoosten van gebouw C worden twee wadi's gegraven. De funderingsdiepte van al deze bodemingrepen bedraagt ca. 50 cm -mV. Het overige deel van het terrein wordt beplant met bomen, struiken en gras. Binnen het volledige onderzoeksgebied met een oppervlakte van 7496 m² zijn bodemingrepen gepland met een diepte die het archeologisch relevant niveau kan bereiken.

Het onderzoeksgebied ligt in een gunstige topografische positie op de, ten opzichte van de nabijgelegen polders, hoger gelegen gronden van de Wase Cuesta, 300 m ten westen van de Schelde. De ouderdom van Burcht, gesticht in de 7de eeuw, getuigt van deze gunstige positie. De bodem van het onderzoeksgebied werd geclassificeerd als een droge zandbodem met een dikke antropogene humus A horizont. De aanwezigheid van een plaggendeek kan ervoor gezorgd hebben dat eventueel oudere sporen en sites buiten het bereik van de ploeg bewaard bleven onder het dik pakket vruchtbare grond.

Er bevinden zich geen natuurlijke waterlopen binnen een straal van 200 m rond het onderzoeksgebied. Het onderzoeksgebied ligt ook niet in een gradiëntzone. De dichtstbijzijnde overgang van droge naar natte gronden situeert zich op iets meer dan 200 m ten noordwesten van het onderzoeksgebied. De dichtstbijzijnde fluviale afzettingen uit het holocene liggen ca. 400 m ten zuiden van het onderzoeksgebied. De kans op het aantreffen van een steentijd artefactensite kan daarom als laag worden beschouwd.

De sequentie van historische cartografische bronnen van het derde kwart van de 18de eeuw tot het midden van de 20ste eeuw en de luchtfotomozaiëken sinds de jaren 1970 maken duidelijk dat het onderzoeksgebied in deze periode nooit werd bebouwd en in gebruik was voor landbouw. Enkel in de meest zuidelijke zone grenzend aan de Dorpstraat was er bebouwing aanwezig van de eerste helft van de 19de eeuw tot het begin van de 20ste eeuw.

Op basis van de topografische ligging, de bodemgesteldheid en het historisch landschapsgebruik bestaat de kans op het aantreffen van archeologisch erfgoed dat dateert van het neolithicum tot de middeleeuwen.

Gezien de impact van de geplande bodemingrepen en de geformuleerde archeologische verwachting wordt verder archeologisch vooronderzoek aanbevolen. Het onderzoek moet duidelijk maken of er archeologisch erfgoed aanwezig is binnen het onderzoeksgebied en of verder onderzoek kan leiden tot kennisvermeerdering.

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

Adams R. & Vermeire S. 2002. Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart kaartblad 15 Antwerpen, Gent.

Bogemans F. 2005 & 2008. Legende Overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen.

De Moor G. & Pissart A. 1992. Het reliëf. In Denis J. Geografie van België. Brussel: Gemeentekrediet, 129-215.

Dondeyne S., Vanierschot L., Langohr R., Van Ranst E. & Deckers J. 2015. De grote bodemgroepen van Vlaanderen: kenmerken van de 'Reference Soil Groups' volgens het internationale classificatiesysteem World Reference Base. KU Leuven & Universiteit Gent in opdracht van de Vlaamse Overheid, Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, Afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen.

Van Ranst E. & Sys D. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Gent.

Digitale bronnen

Agiv. Agentschap voor Geografische informatie Vlaanderen

<https://www.agiv.be>

Bodemverkenner

<https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>

Cartesius

<http://www.cartesius.be>

Cartoweb

www.cartoweb.be, www.ngi.be

Centraal Archeologische Inventaris

cai.erfgoed.net en <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/cai/>

Databank Ondergrond Vlaanderen

<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>

Geoportaal

<https://geo.onroenderfgoed.be>

Geopunt Vlaanderen

<http://www.geopunt.be/kaart>

Inventaris Onroerend Erfgoed

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

Molenecho's

<http://www.molenechos.org/>

Figurenlijst

- Fig. 1 Situering van het projectgebied op het Groot Referentie Bestand. © Geopunt
- Fig. 2 Situering van het projectgebied de topografische kaart 1:10.000. © cartoweb
- Fig. 3 Situering van het projectgebied op de orthofotomozaïek middenschallig winter 2018. © Geopunt
- Fig. 4 Inplantingsplan van de geplande toestand. © Multiprofessioneel Architectenbureau Guy Peeters - Johan Rijckaert
- Fig. 5 Plan van de ondergrondse parkeergarage. © Multiprofessioneel Architectenbureau Guy Peeters - Johan Rijckaert
- Fig. 6 Snedes. © Multiprofessioneel Architectenbureau Guy Peeters - Johan Rijckaert
- Fig. 7 Situering van het onderzoeksgebied op het digitaal hoogtemodel met in overlay de waterlopen zoals opgenomen in de Vlaamse Hydrografische Atlas 2018. © Geopunt
- Fig. 8 Situering van het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart. © DOV
- Fig. 9 Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens Belgische Classificatie. © DOV
- Fig. 10 Situering van het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart. © DOV
- Fig. 11 Situering van het onderzoeksgebied op de Ferrariskaart (1771-1778). © Geopunt
- Fig. 12 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854). © Geopunt
- Fig. 13 Situering van het onderzoeksgebied op de detailplannen van de Atlas der Buurtwegen (ca. 1840). © Geopunt
- Fig. 14 Situering van het onderzoeksgebied op de Popp-Kaart (1842-1879). © Geopunt
- Fig. 15 Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart van 1904. © Cartesius
- Fig. 16 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek kleinschalig zomer 1971. © Geopunt
- Fig. 17 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek middenschallig winter 2000-2003. © Geopunt
- Fig. 18 Situering van het onderzoeksgebied op de orthofotomozaïek middenschallig winter 2008-2011. © Geopunt
- Fig. 19 Situering van het onderzoeksgebied ten opzichte van de polygonen van de CAI toestand augustus 2018 in overlay op het GRB met aanduiding van archeologienota's (groen gerasterd) en gebieden geen archeologie (zwart omrand - turkoois gearceerd). © cai.erfgoed.net & Geopunt
- Fig. 20 Synthesepan: situering van de geplande bodemingrepen tussen 50 cm en 2.5 m -mV in overlay op het GRB. © Geopunt
- Fig. 21 Situering van het onderzoeksgebied. © Geopunt
- Fig. 22 Situering van de proefsleuven in overlay op het GRB. © Geopunt & Fodio

Archeologische periodes in Vlaanderen

Periode			Datering
steentijd	paleolithicum	vroeg (oud)	tot 300.000 BP
		midden	300.000 - 35.000 BP
		laat (jong)	35.000 - 14.000 BP
		finaal	vanaf 14.000 BP
	mesolithicum	vroeg	vanaf 9500 v. Chr.
		midden	8 ^{ste} millennium v. Chr.
		laat	7 ^{de} en 6 ^{de} millennium v. Chr.
		finaal	5 ^{de} millenium v. Chr.
	neolithicum	vroeg	5300 - 4400 v. Chr.
		midden	4400 - 3700 v. Chr.
		laat	3700 - 3000 v. Chr.
		finaal	3000 - 2000 v. Chr.
metaaltijden	bronstijd	vroeg	2000 - 1800 v. Chr.
		midden	1800 - 1100 v. Chr.
		laat	1100 - 800 v. Chr.
	ijzertijd	vroeg	800 - 500 v. Chr.
		midden	500 - 250 v. Chr.
		laat	na 250 v. Chr.
Romeinse tijd		vroeg	1 ^{ste} eeuw
		midden	2 ^{de} en 3 ^{de} eeuw
		laat	4 ^{de} eeuw
middeleeuwen		vroeg	5 ^{de} tot 9 ^{de} eeuw
		volle	10 ^{de} tot 12 ^{de} eeuw
		laat	13 ^{de} tot 15 ^{de} eeuw
nieuwe tijd			16 ^{de} tot 18 ^{de} eeuw
nieuwste tijd			19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuw

Dit chronologisch kader is bedoeld ter oriëntatie. Er werd gekozen voor algemene tijdvakken om niet de indruk te wekken dat culturen in kalenderjaren kunnen worden gevat. De jaren voor 10.000 BP zijn uitgedrukt in 'jaren geleden' of jaren BP (before present = 1950). De jaren na 10.000 BP zijn uitgedrukt in jaren voor of na Chr.